

KAPITOLA II.2.

Judikatura komunitárních soudů

Základní literatura Bobek, M., Komárek, J., Passer, J., Gillis, M. Předběžná otázka v komunitárním právu. Praha: Linde, 2005, str. 340 – 400; Bobek, M., Komárek, J., Passer, J. Vyhnutí z rajské zahrady neodpovědnosti aneb národní soudy a porušení komunitárního práva. Soudce 2004, č. 9, str. 2 – 23; Bobek, M. Porušení povinnosti zahájit řízení o předběžné otázce dle článku 234 (3) SES. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 66 – 104; Hakenberg, W. Základy evropského práva. 2 vydání, Praha: C. H. Beck, 2005; Kühn, Z., Baňouch, H. O publikaci a citaci judikatury aneb proč je někdy judikatura jako císařovy nové šaty. Právní rozhledy 2005, č. 13, str. 484 – 491; Procházka, R. K publicite prameňov komunitárneho práva, Justičná revue 2004, sv. 56, č. 8-9, str. 856 an.; Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Král, R., Zemánek, L. Evropské právo. 2 vydání, Praha: C. H. Beck, 2004.

Soudní dvůr Evropských společenství je kulturní koláží. Instrukce, původně modelována ve stylu francouzské Státní rady,¹⁹² se každým dalším rozšířením Evropských společenství proměňuje. Snad nejlépe je tento vývoj patrný na struktuře rozhodnutí Soudního dvora. Stručný, sevřený sylogismus počáteční francouzské tradice, kdy několik odstavců rozhodnutí představovalo celý rozsudek, postupně vstřebává vlivy německé, italské či anglické. Právě v rozmanitosti a kulturní koláži spočívá kouzlo Soudního dvora a komunitárního práva obecně: všechny právní kultury něčím přispívají, žádná ale není dominantní. Každá právní kultura je schopna v některé oblasti judikatury Soudního dvora rozpoznat „svůj“ vliv, který se prostřednictvím evropské roviny exportuje do jiných členských států. Němci prostřednictvím Soudního dvora exportují proporcionalitu. Francouzi zase správní soudnictví a způsob přezkumu správních rozhodnutí. Angličané v judikatuře Soudního dvora rádi hledají prvky anglosaského přístupu k práci s judikaturou a precedentsním právem. Čím přispějí nové členské státy, zůstává zatím velkou neznámou.

Soudní dvůr je pravý polyhistor. Především v rámci řízení o předběžných otázkách se zabývá naprosto vším. Od zásadních otázek ústavního práva a ochrany základních lidských práv přes právo trestní, obchodní, otázky sociálního zabezpečení až po klasifikaci nočních košil¹⁹³ či kuřecího masa¹⁹⁴ pro účely jednotného celního tarifu. Ač tedy na nižších člancích evropské soudní soustavy dochází k postupné specializaci, Soudní dvůr zůstává soudem obecným v pravém smyslu slova. V bezbřehosti řešených otázek je síla i slabina Soudního dvora. Silou je možnost zajištění jednoty komunitárního

192 Conseil d'Etat, francouzská verze Nejvyššího správního soudu. Viz Brown, N. L. The Influence of the Conseil d'Etat on English Administrative Law and the European Court of Justice, in Judicial Review in International Perspective. Liber Amicorum in Honour of Lord Slynn of Hedley, eds. Andenas, M., Fairgrieve, D. Volume II. Haag/Londýn/Boston: Kluwer Law International, 2000, str. 293-299.

193 Věc C-338/95, Wiener v. Hauptzollamt Emmerich [1997] ECR I-6495.

194 Věc C-453/00, Kühne & Heitz NV v. Produktschap voor Pluimvee en Eieren [2004] ECR I-837.

právního řádu skutečně ve všech oblastech činnosti Společenství. Slabinou je plýtvání prostředků Soudního dvora na často nevýznamné otázky.

Výše zmiňovaná evropská soudní soustava je chápána různě. V užším pojetí má v tomto okamžiku tři stupně, jmenovitě Soudní dvůr Evropských společenství, Soud prvního stupně a Soud pro veřejnou službu. V širším pojetí má evropská soudní soustava tisíce článků. Tvoří ji totiž všechny soudy členských států, které jsou zároveň soudy komunitárními. V tomto pohledu jsou všechny české soudy, ač to možná ještě některé z nich nezaregistrovaly, soudy komunitárními.

K vývoji třístupňové soustavy komunitárních soudů v Lucemburku došlo klasickou komunitární cestou „přetížení“. Při přetížení soudní soustavy jsou možné dva postupy: buď se hledá příčina a strukturální řešení, nebo se vytvoří nové soudy. Dosavadní postup na evropské úrovni následoval bohužel druhé zmiňované „řešení“. Když se koncem osmdesátých let Soudní dvůr utápěl ve stále rostoucím nápadu, došlo ke zřízení Soudu prvního stupně.¹⁹⁵ Když se o přibližně deset let později utápí ve svém nápadu i Soud prvního stupně, Smlouva z Nice zřizuje třetí stupeň komunitárních soudů, tzv. soudní komory (panely). Zatím jedinou skutečně v život uvedenou soudní komorou je Soud pro veřejnou službu.¹⁹⁶ Je otázkou, jak dlouho je mechanický postup zřizování nových soudů únosný a kdy bude Rada Evropské unie (tedy členské státy) nucena přistoupit k revizi systému komunitárního soudnictví.¹⁹⁷

Z pohledu soudce členského státu je vhodné znát složení a fungování Soudního dvora a výhledově Soudu prvního stupně. Právě s těmito orgány totiž bude vnitrostátní soudce potenciálně přicházet do styku a jejich rozhodnutí bude číst. Není ale smyslem této kapitoly nudit čtenáře dalším statickým převyprávěním faktů o složení a kompetencích Soudního dvora. Smyslem je popsat práci s výsledným produktem, tedy rozhodnutím Soudního dvora a dalšími dokumenty ze Soudního dvora pocházejícími, se kterými může český soudce či kterýkoliv právník přijít do styku při vnitrostátní aplikaci komunitárního práva. Složení a fungování Soudního dvora nás proto zajímá pouze v rámci čtení rozhodnutí samotného.¹⁹⁸

195 Českému uchu poněkud podivně znějící název této soudní instance má svůj původ ve francouzské (či obecně frankofonní) právní kultuře. Ve francouzském civilním soudnictví rozhoduje v prvním stupni (pokud nebyla věc postoupena k rozhodnutí specializovaným soudům), v závislosti na hodnotě sporu, buď Tribunal d'instance či Tribunal de grande instance. V Belgii existuje přímo Tribunal de première instance, jako soud prvního stupně. Odtud také označení prvního stupně komunitárního soudnictví jako Tribunal de première instance, tedy Soud prvního stupně.

196 Srov. rozhodnutí Rady 2004/752/ES, Euratom z 2. listopadu 2004 o zřízení Soudu pro veřejnou službu Evropské unie, publikováno Úřední věstník Evropské unie L 333/7, 9. listopadu 2004.

197 Blíže viz Bobek, M. Řízení o předběžné otázce na rozcestí – příběh z evropské justice s otevřeným koncem. Právní fórum 2004, č. 5, str. 174 – 187.

198 Pro institucionální výstavbu komunitárního soudnictví, srov. např. Outlā, V. Soudní systém Evropské unie. Právní fórum 2005, č. 5 (1.část) a Právní fórum 2005, č. 6 (2. část), Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P. Král, R., Zemánek, L. Evropské právo. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, či Bobek et al. 2005, kapitola VIII a IX (str. 268 – 327).

II.2.1. Rozsudek Soudního dvora

Nikoliv překvapivě, hlavní produkcí Soudního dvora jsou rozhodnutí ve formě rozsudku. Rozsudkem rozhoduje Soudní dvůr ve věci samé. Text rozsudku by teoreticky měl být přístupný ve všech jednacích jazycích Soudního dvora (v současnosti 20) v den vyhlášení rozsudku na internetových stránkách Soudního dvora. Praxe je však jiná. Překladačský servis Soudního dvora překladačský nápor i při nejlepší snaze nezvládá. Ač se situace českých překladů (jak rychlost, tak kvalita) neustále zlepšuje, v praxi bývá přístupná v den vyhlášení v průměru maximálně polovina případů v češtině. Rozsudek je v den vyhlášení však vždy přístupný minimálně v jazyku případu (viz níže) a ve francouzštině.

Jak je typický rozsudek strukturován a jaké informace zde nalezneme? Struktura rozsudku v oficiální sbírce rozhodnutí Soudního dvora (v některé z jejich dnes existujících jazykových mutací) mívá následující podobu:¹⁹⁹

- a) Rozsudek Soudního dvora (určení senátu)
- b) Datum (jednací jazyk)
- c) Klíčové obraty (shrnutí rozsudku)
- d) Spisová značka
- e) Určení projednávané věci
- f) Určení soudu a jeho obsazení, generálního advokáta a soudního personálu
- g) Popis obdržených vyjádření a právních zástupců stran
- h) Stanovisko generálního advokáta
- ch) Rozsudek samotný, který zpravidla obsahuje části
 - (i) Popis právního rámce
 - (ii) Historie výchozího sporu (otázky předložené Soudnímu dvoru)
 - (iii) Shrnutí argumentace účastníků řízení
 - (iv) Právní argumentace Soudního dvora
 - (v) Rozhodnutí o nákladech řízení
- i) „Výrok“ Soudního dvora
- j) Podpisy soudců

Všechny vydané rozsudky jsou rozsudky „Soudního dvora“, bez ohledu na složení, v jakém Soudní dvůr rozhodl. Ve srovnání s typickým vnitrostátním rozsudkem však zarazí absence jakéhokoliv odkazu na legitimaci rozhodnutí Soudního dvora. České rozsudky jsou vydávány jménem Republiky,

199 Pořadí reflektuje formát elektronického rozsudku, přístupného na internetových stránkách Soudního dvora nebo ve většině právních databází. Tištěná verze rozsudku v některé z verzí sbírky rozhodnutí Soudního dvora vykazuje mírné odlišnosti. Těmi hlavními jsou samostatná hlavička před každým případem, která obsahuje klíčové pojmy a shrnutí rozsudku v rozšířené podobě, které předchází samotný text rozhodnutí.

německé jménem Lidu, anglické jménem Jejeho Veličenstva. Jménem čeho vydává své rozsudky Soudní dvůr zůstává tak trochu záhadou.

Datem je myšlen den, kdy došlo k vyhlášení rozsudku. Vyhlášení rozsudku probíhá přečtením jeho základních tezí na jednání Soudního dvora. Rozsudek není nikdy vyhlašován přímo po jednání ve věci samé, Soudní dvůr si vynesení rozsudku vyhradí na pozdější dobu, nicméně pak dochází k vyhlášení „plného“ rozsudku, tedy jak výroku, tak plného odůvodnění. Prodleva mezi jednáním ve věci a vyhlášením rozsudku se pohybuje mezi několika týdny a měsíci, v závislosti na rozsahu sporu. Čekání na překlad textu rozhodnutí do všech jednacích jazyků Soudního dvora pro výše zmiňované současné uveřejnění ve všech jazycích je podstatným faktorem zpoždění.

Jednacím jazykem je jeden z dvaceti jazyků Soudního dvora.²⁰⁰ Jazyk případu zpravidla volí žalobce. V řízení o předběžné otázce je jazykem případu jazyk předkládajícího soudu. V případě přímých žalob volí jazyk případu žalobce, zpravidla se jedná o jeho jazyk mateřský. Členské státy činí podání ve svém jazyce úředním. Jazykový Babylón značně ztěžuje práci Soudního dvora. Návrhy na omezení počtu jednacích jazyků před Soudním dvorem jsou však prozatím politicky neprůchodné.

Klíčové pojmy v hlavičce rozsudku usnadňují první pohled na rozsudek a vyhledávání v rozsudcích, především v případech delších rozsudků. Jsou uspořádány na základě dvou principů: posloupnosti a míry obecnosti. Princip posloupnosti se uplatňuje v případě, kdy se rozhodnutí Soudního dvora zabývá vícero okruhy otázek. V tom případě se setkáme s několika odstavci klíčových pojmů, které kopírují strukturu rozsudku. V rámci jednotlivých okruhů otázek se zpravidla uplatňuje logická posloupnost, která směřuje od nejobecnějšího ke konkrétnímu. Klíčové pojmy jsou nejenom velice praktické pro rychlé získání představy čeho se určitý rozsudek týká. Neocenitelnou pomoc poskytují také při rešerších v elektronických informačních databázích, kdy je lze využít také pro tematické vyhledávání dle klíčových pojmů. V oficiální tištěné sbírce Soudního dvora a placených elektronických databázích jsou klíčové pojmy doprovázeny také shrnutím hlavních a stěžejních bodů rozhodnutí Soudního dvora společně s odkazem na čísla odstavců v textu.

Každý případ zaregistrovaný podatelnou Soudního dvora dostává spisovou značku. Napadané případy jsou číslovány průběžně. První číslo před lomítkem je číslo případu v jednom kalendářním roce, číslice za lomítkem zkratkou roku nápadu. Písmeno „C“ před číslem případu je zkratkou pro *Cour*, tedy Soudní dvůr. Písmeno „T“ je zkratkou pro „Tribunal“, tedy Soud

200 Srov. články 29, 37 a 104 Jednacího řádu Soudního dvora. Blíže viz Sevón, L. Languages in the Court of Justice of the European Communities, str. 933-950. In: Scritti in onore di Giuseppe Federico Mancini, Vol. II Diritto Dell'Unione Europea, ed. Gialdino, C. Milán, Dott. A. Giuffrè Editore, 1998.

prvního stupně. Za spisovou značkou případu projednávaného Soudním dvorem se může vyskytnout písmeno „P“, které je zkratkou pro *pourvoi*, francouzsky odvolání či obecněji opravný prostředek. Vyskytuje-li se „P“ za spisovou značkou případu projednávaného Soudním dvorem, znamená to, že daný případ je odvoláním proti rozhodnutí Soudu prvního stupně. Věc „T-125/99“ je tedy 125. napadeným případem před Soudem prvního stupně v roce 1999. Věc „C-326/03 P“ je 326. napadeným případem v roce 2003 před Soudním dvorem a jedná se o odvolání. Rozlišení mezi T a C případy vzniklo přirozeně až se vznikem Soudu prvního stupně v roce 1989.²⁰¹

Údaj o obsazení Soudního dvora tradičně sděluje senát, který ve věci rozhodl, včetně jmen soudců. Soudní dvůr může rozhodovat v plénu, velkém senátu nebo v senátech složených ze tří nebo pěti soudců. Běžné věci rozhodují senáty o třech či pěti soudcích, přičemž pětičlenný senát rozhoduje o případech, kde se vyskytuje dosud neřešená právní otázka. Velký senát rozhoduje tehdy, když o to požádá členský stát, který je účastníkem řízení, nebo když se jedná o věc značného právního významu.²⁰² Plénem rozhoduje velice vzácně, a to buď v „ústavních“ případech stanovených smlouvou (odvolání člena Komise apod.), anebo v případě, že má právní otázka naprosto zásadní význam.²⁰³

Mezi soudci je vyznačen soudce zpravodaj. Ten je určen předsedou daného senátu. Jeho úkolem je připravit předběžnou zprávu pro ostatní členy senátu a později navrhnout znění rozhodnutí Soudního dvora. Soudce zpravodaj je také zpravidla přítomen při ústním jednání a s ohledem na jeho detailní obeznámení s případem také bývá tím, kdo se táže účastníků v průběhu ústního slyšení.

V ostatních ohledech není osobní složení jednotlivých senátů až tak zásadní. Soudní dvůr totiž hledá v rozhodování konsensus. Nelze-li jej dosáhnout, přistoupí se k hlasování. Rozsudek jako konečný produkt bývá dílem kolektivním. Odlišná či nesouhlasná stanoviska neexistují. Je-li snaha

201 Po vzniku Soudu prvního stupně mu Soudní dvůr postoupil část svého nevyřízenému nápadu. To také vysvětluje kolísání ve spisových značkách v nápadu let 1987-1989, kdy případy, které napadly časově ve stejnou dobu, mají různá písmena či písmeno žádné. To je dáno tím, že některé případy stihl vyřídit Soudní dvůr sám před vznikem Soudu prvního stupně (v tom případě není před spisovou značkou žádné písmeno), některé případy postoupil Soudu prvního stupně (pak má spisová značka T), některé vyřídil sám až po vzniku Soudu prvního stupně (pak začíná spisová značka písmenem C).

202 V poslední době rozhodoval velký senát třeba o zásadní otázce možnosti souběžného uložení pokut a penále za neplnění rozhodnutí Soudního dvora (C-304/02, Komise v. Francie, [2005] ECR I-6263), o tom, zda mohou úřady pro ochranu hospodářské soutěže členských států podávat předběžné otázky k Soudnímu dvoru podle článku 234 SES (C-53/03, Synetairismos Farmakopoion Aitolias & Akarnanias (Syfait) a ostatní v. GlaxoSmithKline plc, [2005] ECR I-04609) či o pochybném vedení firemních účtů (C-387/02, trestní stíhaní Silvia Berlusconiho, Sergia Adelchiho, Marcella Dell'Utriho a ostatních, [2005] ECR I-03565).

203 Z nedávné doby viz např. rozhodnutí pléna z 13. července 2004 ve věci C-27/04, Komise v. Rada [2004] ECR I-6649, který se týkal mediálně známého případu nerespektování Paktu stability a růstu ze strany Německa a Francie.

do textu rozhodnutí „vtěsнат“ náhledy všech či alespoň většiny, hledání kompromisu se občas může podepsat na kvalitě a srozumitelnosti argumentace. Na druhou stranu je ale možné tvrdit, že absence nesouhlasných stanovisek je potřebná vzhledem k charakteru Soudního dvora. Jeho úkolem je zachování jednoty komunitárního právního řádu. K tomu je nezbytné, aby Soudní dvůr mluvil jedním hlasem a nebyl rozpolcen mezi většinu a menšinu.²⁰⁴ Soudní dvůr je také produktem mnohonárodnostním. Jeden soudce z každého členského státu hraje důležitý aspekt legitimační. Nebylo by proto vhodné, kdyby v rozhodování Soudního dvora docházelo k názorovému štěpení podle národnostních linií.²⁰⁵

Pomineme-li nyní stanovisko generálního advokáta, které je předmětem podrobného zkoumání níže, jak vypadá rozsudek samotný, tedy právní argumentace Soudního dvora? Tak především je rozdělen do číslování odstavců, které velice usnadňují orientaci v textu a řádné citování rozsudků.²⁰⁶ Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, styl rozsudků Soudního dvora doznal za dobu jeho padesátileté existence podstatných změn. Počáteční léta Soudního dvora by se dala nazvat „francouzským“ obdobím. Rozsudky jsou krátké a lakonické. Každý odstavec začíná standardní floskulí „*attendu que*“ („vzhledem k“), občas proloženou prostým „*que*“ („že“, „tedy“). Soudní dvůr následuje tradici francouzských nejvyšších soudů, jejichž rozhodnutí toho více zatajují než říkají.²⁰⁷

204 Negativním příkladem zde může být třeba Nejvyšší soud Spojených států amerických a jeho praxe „pluralitních stanovisek“. Jedná se o situaci, kdy je soud rozdělen mezi většinové (opinion of the court) a odlišné stanovisko (dissenting opinion) a většina sama je dále rozštěpena na několik konkurujících stanovisek (concurring opinion). Navíc existuje možnost štěpení stanovisek, kdy soudce může částečně souhlasit, částečně zastávat konkurující stanovisko a částečně nesouhlasit odlišným stanoviskem. Zjišťovat, co vlastně soud v takovém případě rozhodl a hlavně proč, je noční můrou každého právníka. Srov. třeba případ *Regents of the University of California v Bakke*, 438 U.S. 265 (1978), kdy devět soudců Nejvyššího soudu sepsalo šest různých stanovisek. Pro kritiku podobné praxe v anglickém právním řádu, srov. Samuels, A. *Those Multiple Long Judgments*. *Civil Justice Quarterly* 2005, 24(APR), str. 279-287. Autor odmítá praxi anglických odvolacích soudů, kdy si každý soudce sepisuje vlastní stanovisko a výsledkem je nepřehledný chomáč názorů, a naopak vyzdvihuje přednosti jednotného rozhodnutí Soudního dvora.

205 Blíže viz Jacobs, F. *Advocates General and Judges in the European Court of Justice: Some Personal Reflections*, in *Liber Amicorum in Honour of Lord Slynn of Hadley*. Volume I. *Judicial Review in European Union Law*, eds. O'Keefe, D., Bavasso, A. Haag/Londýn/Boston, Kluwer Law International, 2000, str. 17-28 a 23-26. Obecně k otázce odlišných stanovisek u soudů posledního stupně, srov. Alder, J. *Dissents in Courts of Last Resort: Tragic Choices?* [2000] 20 *Oxford J. L. Studies* 221.

206 Výše popisovaný efekt „přelévání“ a vzájemného ovlivňování evropských soudů prostřednictvím Soudního dvora je dobře patrný i na marginálních věcech, jako je číslování odstavců publikovaných soudních rozhodnutí. Soudní dvůr tento formát publikace svých rozhodnutí zavádí koncem šedesátých let. S nástupem elektronických publikací přebírají praxi číslování odstavců pro své rozhodnutí anglické soudy a německé soudy. Lze jen doufat, že výhod číslování odstavců rozhodnutí pro řádnou citaci a práci s judikaturou, která v současnosti probíhá v praxi již hlavně elektronicky, si v nejbližší době povšimnou též nejvyšší české soudy a Ústavní soud.

207 Příklad francouzského soudního stylu v českém překladu z poslední doby lze nalézt v časopise *Jurisprudence* 2005, č. 5, str. 74 - 79 (překlad M. Bobek).

Koncem sedmdesátých let dochází, zřejmě pod vlivem „anglosaského“ rozšíření z roku 1973²⁰⁸ k jistému rozvolnění tohoto strohému stylu. Postupem času a přístupem dalších členských států se původní francouzský styl rozmělnuje. Rozsudky se prodlužují a stávají se více diskursivními. Základní étos rozhodnutí ale zůstává stejný: Soudní dvůr ve velice kompaktní formě sděluje, co je právem. Typický rozsudek nemívá více jak 30, 40 odstavců. Současný styl Soudního dvora představuje rozumný kompromis mezi jednotlivými soudními kulturami. Na jednu stranu se nejedná o „upovídáný“ anglický rozsudek, kdy se soudci kazuisticky vyjadřují ke všem potenciálním dopadům svého rozhodnutí, možnostem a kombinacím, které z něj mohou vyvstat, diskutují aspekty soudní politiky a v některých případech prostě jen zbytečně plní papír. Na druhou stranu to také již není francouzská argumentační zkratka, kdy si čtenář musí mnohé domýšlet. Styl rozsudku Soudního dvora je také vzdálen germánské (a české) tradici soudního rozhodnutí, kde většina rozhodnutí je věnována popisu procesní historie případu a na samotnou právní argumentaci tak jaksi nezbude místo. V tomto aspektu platí teze uvedená výše: rozsudek Soudního dvora má z každého něco, to něco je ale spíše pozitivní.

Rozsudek zahajuje popis právního rámce. První je probrána komunitární právní úprava (existuje-li), na druhém místě je, pokud se jedná o předběžnou otázku, právní úprava členského státu. Následuje popis průběhu řízení a jedná-li se o řízení o předběžné otázce, pak také formulace otázky (otázek) předkládajícím soudem členského státu. Tyto části bývají v rozsudku stručné. Stanovisko generálního advokáta (viz níže) bývá proto dobrým záchytným bodem pro případ, že některé otázky týkající se právního rámce či průběhu řízení zůstávají nejasné. Generální advokát se ve svém stanovisku zpravidla věnuje těmto otázkám detailněji. Skutkové a právní pozadí projednávaných případů bylo až do roku 1985 předmětem detailního shrnutí pod samostatnou hlavičkou, která předcházela samotnému rozsudku. Od roku 1986 do roku 1994 publikoval Soudní dvůr ve své sbírce samostatné shrnutí skutkových a právních otázek společně s hlavními argumenty stran v dokumentu s názvem „Zpráva k ústnímu jednání“. Tato praxe však byla vzhledem k značným nákladům a zdražením při překladu těchto dokumentů opuštěna.²⁰⁹

Samotná právní argumentace Soudního dvora tvoří kontinuum, kde jeden odstavec plynule navazuje na odstavec další. Právní argumentace je ukončena ustálenou floskulí „Z těchto důvodů Soudní dvůr (senát x.y.) rozhodl

208 K 1. 1. 1973 se tehdejší Evropská společenství rozšiřují o Velkou Británii, Irskou republiku a Dánsko.

209 Zpráva z jednání (rapport d'audience) jako taková stále existuje, ale pouze ve francouzštině a v jazyce případu. Dostupná je v den jednání v budově Soudního dvora. Účastníkům řízení se doručuje v předstihu.

takto:²¹⁰ Následuje tučně vysázený text, který je možné označit za jakýsi „výrok“. Na tomto místě je ale třeba upozornit na podstatný rozdíl ve čtení tohoto „výroku“ od chápání výroku v české právní kultuře. Rozhoduje-li Soudní dvůr v přímých žalobách (například v řízení o porušení Smlouvy dle článku 226 SES nebo v žalobě na neplatnost dle článku 230 SES), zvýrazněný text na konci rozsudku Soudního dvora lze, *cum grano salis*, považovat za výrok ve smyslu české právní kultury. V daných případech se jedná o skutečnou aplikaci komunitárního práva na konkrétní případ, jejímž výsledkem je konstatování konkrétního porušení Smlouvy, vyslovení neplatnosti konkrétního komunitárního právního aktu apod.

Podobné závěry o charakteru výroku však nelze aplikovat na rozsudek v řízení o předběžné otázce. V případě řízení o předběžné otázce se totiž jedná o jakési shrnutí odpovědí na předložené otázky. Rozhodnutí Soudního dvora tvoří v těchto případech nedílný celek. Bylo by nesprávné číst (pouze) tučně vysázenou část rozhodnutí Soudního dvora s tím, že se jedná o „výrok“ a zbytek je právně nezávazné „odůvodnění“ ve smyslu české právní kultury. Jedním z důvodů je fakt, že v řízení o předběžné otázce Soudní dvůr nerozhoduje spor, ale podává odpověď na jednu či více právních otázek. Nelze tedy položit rovnítko mezi takovou odpověď a výrok rozhodnutí Soudního dvora. Jedno se prolíná s druhým a právní názor Soudu bez jeho odůvodnění není představitelný.²¹¹ Rozhodnutí Soudu je proto třeba vnímat a interpretovat jako celek a nesnažit se do práce s judikaturou Soudu promítnout národní zvyklosti.²¹²

Obtíže, které při obdobném počínání vznikají, dobře demonstruje snaha identifikovat v rozhodnutích Soudního dvora cosi jako „*dispositif*“²¹³ pro francouzskou praxi či „*ratio decidendi*“²¹⁴ pro praxi anglickou. Vnímat text zvýrazněný tučně na konci rozhodnutí Soudu v řízení o předběžných otázkách jako „výrok“ (*dispositif*) a zbytek rozhodnutí jako „odůvodnění“ (*motifs*) vychází z nepochopení struktury argumentace Soudního dvora. Zvýrazněný text na konci každého rozhodnutí totiž pouze dává ve velice

210 Vliv francouzského „Pour ces motifs ... la Cour“ je nepřehlédnutelný, stejně jako umístění výroku samotného na konci textu.

211 Jak opakovaně Soud konstatoval, mimo jiné ve věci 5/55 ASSIDER v. Vysoký úřad [1955] ECR 135 na str. 142 či ve věci 135/77 Robert Bosch [1978] ECR 855, odstavec 4.

212 Především tedy neplodných debat nad tím, co je vlastně „vykonatelným rozhodnutím“ Ústavního soudu ve smyslu článku 89, odst. 2 Ústavy České republiky.

213 *Dispositif* označuje ve frankofonní právní tradici tu část rozsudku, která je vlastním autoritativním rozhodnutím soudu. Lze ji přirovnat k „výroku“ v českém právu. Odlišuje se od odůvodnění rozsudku (*les motifs*). Srov. Vincent, J., Guinchard, S. *Procédure civile*. 21. vyd., Paříž: Dalloz, 1987, str. 663 – 665.

214 Rozlišení mezi *ratio decidendi* a *obiter dicta* hraje v případě anglického precedentu značnou roli. Jako *ratio decidendi* rozsudku je vnímána ta část odůvodnění, které bylo soudcem považováno za rozhodné pro jeho závěry. Na druhou stranu *obiter dicta* jsou všechna ostatní tvrzení v rozsudku, která nemají právní závaznost. Blíže viz Cross, R., Harris J. W. *Precedent in English Law*. 4. vyd., Oxford: Clarendon Press, 1991, na str. 39 a násl. Blíže viz výše, kapitola 1.2.

zhuštěné podobě odpověď na otázku národního soudu, která byla předmětem řízení. Tak kupříkladu v jednom z nejznámějších případů komunitárního práva, případu *Francovich*,²¹⁵ obsahuje tato část rozhodnutí pouze dva odstavce odpovědi Soudního dvora italskému soudu. Dočteme se zde, že směrnice, která byla předmětem sporu, není přímo účinná a že členské státy mají povinnost nahradit škodu způsobenou jednotlivcům její neimplementací. Ani ten nejpozornější čtenář tak z této části rozhodnutí nezjistí, proč daná směrnice není přímo účinná, že daný případ definoval princip odpovědnosti členského státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením komunitárního práva, stejně tak jako by se nedozvěděl, jaké jsou podmínky odpovědnosti. „Výrok“ rozhodnutí Soudního dvora o předběžné otázce navíc obsahuje interpretaci práva v takové šíři, že může být jen obtížně formálně ztotožněn s výrokem v klasickém slova smyslu.

Stejně tak lze stěžít z rozhodnutí Soudního dvora vydělit nějaké *ratio*, a to ze dvou důvodů. Jednak je samotný příměr k výstavbě rozsudků anglických soudů nesprávný s ohledem na charakter řízení o předběžné otázce. Fungování anglického *ratio* je totiž třístupňové. Nejprve existuje rozhodnutí konkrétního soudu v konkrétním případě. Druhým krokem je zobecnění závěrů z konkrétního případu do obecné roviny, tedy jakási extrakce obecnějšího právního principu (*ratio*). Třetím stupněm je pak aplikace získaného právního principu na konkrétní nový případ. Odlišnost obdobného postupu od práce s rozhodnutím Soudního dvora je zřejmá, uvědomíme-li si charakter rozhodnutí Soudu. Soud v rámci předběžné otázky neřeší konkrétní právní spor. Podává obecný výklad komunitárního práva, kterému se Soudní dvůr snaží dávat obecnější platnost, konečná aplikace je v rukou národního soudce. Odpovědi Soudu v rámci předběžné otázky není „Osoba X. Y. má nárok na náhradu škody ve výši 10.000 Eur“. Jeho odpovědí je „V situaci podobné té v řízení před předkládajícím soudem, členský stát má povinnost nahradit škodu způsobenou jednotlivci porušením komunitárního práva“. Při práci s rozsudky Soudu proto chybí první z výše popsaných kroků: extrakce obecného *ratio* z konkrétního případu. Proto je obtížné *ratio* v rozhodnutí Soudního dvora najít. Celé rozhodnutí je ve své podstatě *ratio*. Nelze k němu přistupovat pouze tak, že by interpret vybral relevantní odstavce bez znalosti jeho souvislostí. Řečeno zkratkou, každý odstavec je relevantní a rozhodnutí se čtou celá.

Druhým podstatným důvodem pro nemožnost vyčlenění *ratio* z odůvodnění je vnitřní provázanost argumentace Soudního dvora. Jak již bylo zmíněno výše, Soudní dvůr nemá ve zvyku, na rozdíl třeba od anglických soudců, prezentovat ve svých rozsudcích úvahy s danou tematikou přímo

215 Srov. případ C-6/90 a C-9/90, Andrea Francovich a Danila Bonifaci a ostatní v. Italská republika [1991] ECR I-5357.

nesouvisající (*obiter*).²¹⁶ Jeden argument plyne z druhého a vypuštěním jednoho může dojít ke zhroucení celé argumentace.²¹⁷ V kontextu řízení o předběžné otázce se rozsudek Soudního dvora navíc zpravidla týká výkladu komunitárního práva, nikoliv otázek platnosti komunitárního aktu. Rozhodnutí podávající výklad proto z podstaty věci postrádají jakoukoliv výrokovou, „vynutitelnou“ část rozsudku.

II.2.2. Stanovisko generálního advokáta

Osoba a funkce generálního advokáta jsou při prvním setkání záhadou všem právníkům kromě právníků frankofonních.²¹⁸ Jejich stanoviska²¹⁹ jsou proto opomíjena, což je velká chyba. Úkolem generálního advokáta je předkládat nestranná a nezávislá odůvodněná stanoviska, v praxi tedy navrhnout řešení probíraného právního problému. Soudní dvůr není stanoviskem generálního advokáta vázán. V přibližně osmi případech z deseti však Soudní dvůr názor generálního advokáta ve stanovisku vyjádřený následuje.²²⁰

Stanovisko generálního advokáta bývá často klíčem k plnému pochopení argumentačních a myšlenkových pochodů, které nemusí být obsaženy v rozhodnutí Soudního dvora samotného. Čím kratší odůvodnění samotného rozhodnutí Soudního dvora, tím podstatnější roli hraje dobré a detailní stanovisko. Není tolik určující, zda se nakonec Soudní dvůr přikloní k názoru generálního advokáta či zvolí postup odlišný. Dobré sta-

216 Velice zajímavou studii na toto téma je Charrier, C. *L'obiter dictum dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes*. Cahiers de droit europeen 1998, roč. 43, č. 1-2, str. 79 – 103. Autorka dochází k závěru, že odlišení *obiter* od *ratio* je v judikatuře Soudního dvora velice obtížné a že v praxi mává i *obiter* často normativní relevanci. Navíc dnešní *obiter* může být zítřejším *ratium*.

217 Srov. stanovisko generálního advokáta Roemera ve spojených věcech 9 a 12/60, Vloeberghs v. Vysoký úřad [1961] ECR 171, na str. 191.

218 Jako v mnoha jiných ohledech, i při vytvoření funkce generálních advokátů hrála rozhodující roli francouzská právní kultura. Generální advokát byl modelován na základě francouzského *commissaire du gouvernement*, který působí u francouzské Státní rady. Stejně jako u Státní rady jsou generální advokáti u Soudního dvora plnými členy Soudního dvora a mají rovné postavení se soudci. Generální advokáti však působí třeba i u holandského Nejvyššího soudu (*De Hoge Raad der Nederlanden*) a i v jiných státech, do kterých dosáhl export francouzské právní kultury v dobách napoleonských.

219 Česká terminologie v otázce toho, co vlastně generální advokáti produkují, zpočátku kolísala mezi „stanoviskem“ a „závěry“ v závislosti na jazyku, ze kterého bylo překládáno. „Stanovisko“ reflektuje anglické „Opinion“, „závěry“ se blíží více francouzským „Conclusions“, německým „Schlussanträge“, španělským „Conclusiones“ či italským „Conclusioni“. Poláci zvolili „Opinia“, Slováci „Návrhy“. V češtině, jak se zdá, nakonec převládne „stanovisko“, které zvolil pro oficiální překlady Soudní dvůr.

220 Vranken, M. *The Role of Advocate General in the Law-Making Process of the European Community*. 25 *Anglo American Law Review* 1996, č. 39, str. 61. Obecněji k roli generálního advokáta, viz Tridimas, T. *The Role of the Advocate General in the Development of Community Law: Some Reflections*. [1997] 34 *C.M.L.Rev.* 1349. Podobné statistiky jsou však vždy jen hrubým odhadem – v praxi lze ztěžší určit, zda Soudní dvůr plně následoval názory generálního advokáta či nikoliv.

novisko totiž obsahuje detailní rozbor současného stavu komunitárního práva a zároveň ukazuje různé cesty, kterými by se mohl Soudní dvůr ubírat. Stanoviska některých generálních advokátů bývají výtečným rozbohem právního stavu, kvalitou překonávající většinu akademických statí. Generální advokáti ve svých stanoviscích navíc odkazují na doktrinální literaturu, ze které čerpali, takže jejich stanoviska jsou zároveň jakousi rešerší zdarma.

Stanovisko generálního advokáta se však zpravidla neomezuje na rozbor platného práva. Jeho úloha je širší: navrhnout nová řešení, kritizovat slabiny v dosavadním přístupu a snažit se Soudní dvůr přimět ke změně či dalšímu rozvoji judikatury. Někteří generální advokáti vedou ve svých stanoviscích se Soudním dvorem skutečné debaty a dlouhodobě poukazují na problematickou judikaturu v některých oblastech. Snad nejznámější (a nejlivnější) jsou v současnosti v tomto ohledu některá stanoviska dnes již bývalého generálního advokáta Francise Jacobse.²²¹

Generální advokáti nemusí vést dialogy pouze se Soudním dvorem. Ke třebení názorů a vzájemné odezvě dochází i mezi generálními advokáty navzájem či mezi generálními advokáty a Soudem prvního stupně. Diskuse o určitém řešení mezi generálními advokáty prostřednictvím jejich stanovisek může nastat v případě, kdy Soudní dvůr projednává paralelně dva nebo více případů zabývajících se stejnou otázkou. Jestliže jsou jednotlivé případy přiděleny jiným generálním advokátům, generální advokát, který předkládá své stanovisko jako druhý v pořadí, často reaguje na závěry učiněné v souběžném případě kolegy.²²² Stanoviskům generálních advokátů se dostává pozornosti nejen na Soudním dvoře, ale také na Soudu prvního stupně. I Soud prvního stupně proto může být ovlivněn stanoviskem vydaným v jiné věci.²²³

- 221 Především v oblasti svobody pohybu zboží, služeb a osob či otázek veřejných podpor. Srov. kupříkladu Jacobsův nesouhlas na téma, zda zákaz reklamy na určitý produkt spadá pod zákaz opatření majících rovnocenný účinek množstevním omezením dovozu (článek 28 SES), a postupné přesvědčení Soudního dvora v tomto ohledu v případech C-412/93, Leclerc-Siplec v TF1 Publicité [1994] ECR I-179, spojené věci C-34/95, C-35/95 a C-36/95, Konsumentombudsmannen v. De Agostini [1997] ECR I-3843 a věc C-405/98, Konsumentombudsmannen v. Gourmet International Products AB [2001] ECR I-1795 či již méně úspěšný pokus o odstranění dvoukolejnosti výjimek (diskriminačního a nediskriminačního charakteru) a nahrazení novým, jednotným testem v rámci článku 28 SES ve výše zmiňovaném případě Leclerc-Siplec či v případě C-379/98, PreussenElektra AG v Schlesweg AG [2001] ECR I-2099.
- 222 Asi nejvýznamnější debatou mezi generálními advokáty v poslední době byla otázka regulace služeb ve veřejném zájmu v oblasti veřejných podpor a debata mezi generálními advokáty Légerem a Jacobsem. Generální advokát Léger načrtl svoji vizi odpovědi ve svém stanovisku z 19. března 2002 ve věci C-280/00, Altmark Trans GmbH [2003] ECR I-7747. Stejnou právní otázkou se však zabýval také generální advokát Jacobs ve stanovisku z 30. dubna 2002 ve věci C-126/01, Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie v GEMO SA [2003] ECR I-13769, kde navrhl Soudnímu dvoru řešení opačné. Soudní dvůr se proto rozhodl požádat generálního advokáta Légera o nové stanovisko ve věci Altmark, které Léger přednesl dne 14. ledna 2003. Druhé stanovisko bylo v podstatě pouze odpovědí na stanovisko generálního advokáta Jacobse a obhajoba toho, proč by měl Soudní dvůr následovat původní stanovisko Légerovo.

Ve všech výše popsaných případech jsou stanoviska generálních advokátů nedocenitelným zdrojem informací. Jejich čtení poodhalí motivy a myšlenky, které zůstávají v kratším, kolegiálním kompromisu rozsudku Soudního dvora skryty. Čtení stanoviska pomáhá zjistit pozici samotného Soudního dvora. V tomto ohledu se dá říci, že, především v případech, kdy Soudní dvůr nenásleduje názory generálního advokáta, stanovisko generálního advokáta tak trochu nahrazuje neexistující odlišné stanovisko v rámci Soudního dvora. Stanovisko generálního advokáta totiž činí přesně to, co je obvykle úlohou odlišného stanoviska v rámci soudu – ukáže odlišný přístup, odlišnou argumentaci, která může postupem času v názoru soudu převážit. Navíc v případech, kdy Soudní dvůr rozhoduje v prvním a posledním stupni, stanovisko generálního advokáta může být vnímáno také jako svého druhu nahrazující neexistující prvostupňové rozhodnutí, vůči kterému se Soudní dvůr ve svém rozsudku následně vymezuje.

Ve vnitrostátní aplikaci komunitárního práva pak lze stanovisko generálního advokáta využít nejen jako rozbor platného práva, ale též jako podpůrný argument před českými orgány a soudy. Lze tak učinit tehdy, pokud se stanovisko generálního advokáta zabývá otázkami, které Soudní dvůr či Soud prvního stupně ve své judikatuře zatím neřešily. Tím přirozeně netvrdíme, že názory generálních advokátů, tedy v tom rozsahu, v jakém vybočují z rekapitulace dosavadní judikatury Soudního dvora, jsou pro české soudy a orgány závazné. Práci s judikaturou nelze vidět černobílou optikou závazné/nezávazné. Mezi oběma polárními pozicemi existuje celá šedivá zóna přesvědčivosti.

Činnost generálních advokátů však nemusí být vždy bezvýhradně pozitivní. Výše popsané skutečnosti dostatečně demonstrují význam role generálního advokáta v řízení před Soudním dvorem, především pokud se týká přesvědčivosti jeho stanoviska a jeho moci nasměrovat úvahy a rozhodnutí Soudního dvora. Tato značná moc je ale nekontrolovatelná. Strany řízení před Soudním dvorem nemají právo vyjádřit se a reagovat na závěry generálního advokáta, které ostatně generální advokát předkládá až po slyšení stran.²²⁴ Generální advokát navíc není nikterak vázán obsahem ústního podání a může se ve svém stanovisku vyjadřovat v podstatě k čemukoliv. V praxi se tak může stát, že generální advokát se ve svém stanovisku zabírá něčím, na co strany sporu neměly šanci reagovat. Soudní dvůr tuto situ-

223 Známý příklad z poslední doby se týkal otázky aktivní legitimace neprivilegovaných žalobců v řízení o neplatnost komunitárních aktů dle článku 230 (4) SES. Generální advokát Jacobs navrhl ve svém stanovisku z 21. března 2002 v případě C-50/00P, Unión de Pequeños Agricultores (UPA) v Radě Evropské Unie [2002] ECR I-6677 Soudnímu dvoru změnu dosavadní judikatury. Než Soudní dvůr rozhodl o věci samé, názory Jacobse nalezly ohlas u Soudu prvního stupně, který je aplikoval v případě T-177/01, Jégo-Quéré & Cie SA v Komise Evropských společenství [2002] ECR II-2365. Soudní dvůr ale s novým výkladem aktivní legitimace nesouhlasil a v obou případech potvrdil svoji dosavadní judikaturu.

224 Srov. usnesení Soudního dvora ze 4. února 2000 ve věci C-17/98, Emesa Sugar (Free Zone) NV v Aruba [2000] ECR I-665, bod 17.

aci řeší v extrémních případech novým otevřením ústí fáze jednání, aby dal procesním stranám příležitost vyjádřit se k závěrům učiněným generálním advokátem.²²⁵ Nemožnost stran reagovat na stanovisko generálního advokáta byla napadána před Evropským soudem pro lidská práva pro rozpor s článkem 6 odst. 1 Evropské úmluvy (právo na spravedlivý proces).²²⁶

II.2.3. Proč číst judikaturu Soudního dvora?

Proč by měli soudci a právníci číst, znát a aplikovat judikaturu Soudního dvora? Bez judikatury Soudního dvora není komunitárního práva. Bez respektování judikatury Soudu by bylo komunitární právo nefunkční a v mnoha oblastech neexistující.

Typickým příkladem by zde mohl být problém neimplementované směrnice: předpokládejme situaci, kdy členský stát neimplementuje včas směrnici, ze které by mohl tím či oním způsobem profitovat jednotlivec. Co může daná osoba dělat? Na základě „psaného“ práva, tedy bez použití judikatury Soudu, by existovala jediná možnost – prosit²²⁷ Komisi, aby zahájila proti danému členskému státu řízení o porušení Smlouvy dle článku 226 SES. V případě, že by o několik let později došlo ke skutečnému odsouzení daného členského státu,²²⁸ na právní situaci jednotlivce

225 Z poslední doby se jednalo například o dost podstatný „detail“ ve výši 115 miliónu EUR penále v věci C-304/02, Komise v. Francie, [2005] ECR I-6263. Žaloba Komise a celé řízení o neplnění rozsudku Soudního dvora proti Francii směřovalo na uložení penále, tedy periodicky se opakující částky, dokud Francie rozsudek Soudního dvora nesplní. Až stanovisko generálního advokáta Geelhoeda z 22. dubna 2004 obsahovalo názor, že by Francie měla být odsouzena nejen k placení penále ve výši 57 miliónů EUR, ale též k uhrazení jednorázové pokuty (lump-sum) ve výši 115 miliónů EUR. Protože se jednalo o zásadní otázku, která nebyla projednávána účastníky řízení v jednání před Soudním dvorem, Soudní dvůr usnesením z 16. června 2005 znovu otevřel ústní část jednání. Srov. anotaci případu v Právních rozhledech 2005, č. 18 (autor J. Komárek).

226 Nejprve v případě stanovisek generálních advokátů před francouzskou a nizozemskou Státní radou (viz např. rozhodnutí ESLP z 7. června 2001, Kress v. Francie, stížnost č. 39594/98 či rozsudek velkého senátu ESLP z 20. února 1996, Vermeulen v. Belgie, stížnost č. 19075/91), a nyní i v otázce stanovisek generálních advokátů před Soudním dvorem (ve stížnosti č. 62023/00, Emesa Sugar N.V. v. Nizozemí. Třetí sekce ESLP však dne 13. ledna 2005 vyslovila nepřístupnost této stížnosti, aniž by se zabývala meritem případu.). Blíže viz. Benoît-Rohmer, Florence, L'affaire Emesa Sugar: l'institution de l'avocat général de la Cour de justice des Communautés européennes à l'épreuve de la jurisprudence Vermeulen de la Cour européenne des droit de l'homme. Cahiers de droit européen, roč. 37 (2001), č. 3-4, str. 403 – 426 a Benoît-Rohmer, Florence, Le commissaire du gouvernement auprès du Conseil d'Etat, l'avocat général auprès de la Cour de justice des Communautés européennes et le droit à un procès équitable. Revue trimestrielle de droit européen, roč. 47 (2001), č. 4 (oct.-déc.), str. 727 – 741.

227 Doslova prosit, protože Komise má plné uvážení, zda řízení zahájit či nikoliv. Jedinec může Komisi dát pouze nezávazný podnět. Viz věc C-107/95P, Bundesverband der Bilanzbuchhalter v. Komise [1997] ECR I-947.

228 Což není vůbec zaručeno, neboť Komise při svém rozhodování postupuje zpravidla diplomaticky a je často připravena se s členskými státy politicky dohodnout, což potvrzuje skutečnost, že devět desetin všech zahájených případů se nikdy nedostane před Soudní dvůr. Viz Kapteyn, P. J. G., van Themaat, P. V. Introduction to the Law of the European Communities. 3. vyd. Kluwer Law International, 1998 na str. 453, pozn. č. 24.

by se pranic nezměnilo. V rozsudku Soudu by pouze bylo konstatováno, že členský stát X porušil povinnost vyplývající mu ze Smlouvy.

Nyní porovnejme tuto situaci s tím, co může jedinec dělat na základě judikatury Soudu: jednotlivec žaluje před národním soudem členský stát a domáhá se svých přímo účinných práv plynoucích mu z neimplementované směrnice.²²⁹ V případě, že ustanovení dané směrnice nejsou schopna přímého účinku, dá se danou směrnicí argumentovat pro účinek nepřímý, tedy pro eurokonformní výklad relevantního vnitrostátního práva.²³⁰ Když ani toto nepomůže, je načase žalovat členský stát o náhradu škody.²³¹ Veškeré počínání jednotlivce před soudem členského státu podtrhují principy přednosti komunitárního práva²³² a efektivní ochrany komunitárních práv jednotlivce.²³³ Všechny popsané procesní nástroje existují výlučně v judikatuře Soudního dvora.

Samotným aktem přistoupení a závazkem členského státu aplikovat na svém území komunitární právo vzniká povinnost orgánů členského státu uplatňovat kompletní *acquis communautaire*, jehož je judikatura Soudního dvora nedílnou součástí. Zjišťování, zda se tak z pohledu českého ústavního práva děje na základě článku 10 nebo 10a Ústavy České republiky či třeba článku 1 odst. 2 Ústavy sice může být předmětem vzrušených akademických debat,²³⁴ z pohledu běžné aplikační praxe to ale není zásadní. Judikatura Soudního dvora je závazná a české soudy a ostatní státní orgány mají povinnost ji znát a aplikovat.²³⁵

Ze systému komunitárního práva vyplývá pro práci s judikaturou Soudního dvora několik zvláštností. Za prvé, Soudní dvůr rozhoduje v různých

229 Srov. např. věc 152/84, *Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching)* [1986] ECR 723 či spojené věci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a ostatní v. Italská republika* [1991] ECR I-5357.

230 Věc 14/83, *Von Colson and Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen* [1984] ECR 1891.

231 Spojené věci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a ostatní v. Italská republika* [1991] ECR I-5357, spojené věci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA v. Bundesrepublik Deutschland a The Queen v. Secretary of State for Transport ex parte Factortame (III)* [1996] ECR I-1029.

232 Věc 6/64, *Costa v. ENEL* [1964] ECR 585.

233 Věc 33/76, *Rewe v. Landwirtschaftskammer für das Saarland* [1976] ECR 1989.

234 Srov. Malenovský, J. Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR. *Právník* 2004, ročník 143, číslo 6, str. 841, Kühn, Z., Kysela, J. Na základě čeho bude působit komunitární právo v českém právním řádu? *Právní rozhledy* 2004, č. 1 str. 23, Malenovský, J. Ve věci ústavního základu působení komunitárního práva uvnitř ČR nebylo řečeno poslední slovo. *Právní rozhledy* 2004, č. 6, str. 227, Kühn, Z. Ještě jednou k ústavnímu základu působení komunitárního práva v českém právním řádu. *Právní rozhledy* č. 10/2004, str. 395, Malenovský, Z. Vítězství dogmatiků nad pragmatiky se odkládá. *Právní rozhledy* 2005, č. 11, str. 408. Tato otázka se zdá být rozřešena kauzou Cukerné kvóty II, kde se Ústavní soud přiklonil k čl. 10a Ústavy. Viz náleze Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. března 2006 publikován jako č. 154/2006 Sb.

235 V podrobnostech si dovoluujeme odkázat na analýzu provedenou jinde: srov. Bobek, M., Komárek, J. Koho vážou rozhodnutí ESD o předběžných otázkách? 1. část. *Právní rozhledy* 2004, č. 19, str. 697-706, 2. část *Právní rozhledy* 2004, č. 20, str. 752-757, či Bobek, M., Komárek, J., Passer, J., Gillis, M. *Předběžná otázka v komunitárním právu*, Praha: Linde, 2005, kapitola XI (str. 340 – 382).

ných druhých řízení. Z pohledu vázanosti právním názorem Soudního dvora ale není z pozice českého soudu rozdílu, jestli se jedná o rozhodnutí v přímé žalobě (například dle článku 230 SES nebo 226 SES) nebo o rozhodnutí o předběžné otázce. Všechna rozhodnutí Soudního dvora jsou v právních řádech členských států stejně závazná. V praxi vnitrostátní soudy a orgány pracují především s rozhodnutími Soudního dvora o předběžných otázkách. To je pochopitelné vzhledem k tomu, že právě rozhodnutí o předběžných otázkách jsou svojí obecností a abstraktností všeobecně použitelná na následující případy. Obecné právní závěry Soudního dvora z rozhodnutí o předběžných otázkách navíc mívají v právních řádech členských států širší dopad než například rozhodnutí v přímé žalobě o tom, že Komise učinila chybu v řízení o přezkumu slučitelnosti veřejné podpory s vnitřním trhem a její rozhodnutí je proto neplatné nebo že zaměstnanci Společenství X.Y. byla špatně vyměřena komunitární penze. Tyto praktické postřehy nicméně nemění nic na výše uvedeném závěru obecné závaznosti všech rozhodnutí Soudního dvora.

Za druhé, v kontextu rozhodnutí o předběžných otázkách není rozhodné, který soud kterého členského státu ji podal. Český soudce je vázán stejně rozhodnutím Soudního dvora o předběžné otázce podané Ústavním soudem České republiky jako rozhodnutím o předběžné otázce podané italským smírčím soudcem v Palermu či finským obvodním soudem v Oulu. Původ předkládajícího soudu a jeho postavení v hierarchii soudů členského státu nehrají roli. Soudní dvůr odpoví na všechny předběžné otázky stejně a stejně tak jsou všechny bez rozdílu závazné, neboť co je aplikováno je evropské právo platné na území všech pětadvaceti členských států.

Za třetí, jakou roli hraje v závaznosti judikatury komunitárních soudů a komunitárního práva obecně evropský jazykový Babylón? Jak může český soud vázat judikatura, která neexistuje v českém jazyce a doposud nebyla nikde „úředně“ publikována? Absence řádné publikace české verze rozhodnutí komunitárních soudů a v mnoha případech též komunitárních předpisů obecně je zásadním problémem, který, jak se zdá, zatím nikoho moc netrápí. Čas ukáže, jestli se jedná pouze o umělý problém vyprodukovaný právníky nebo o časovanou bombu.

Detailní rozbor této otázky přesahuje rámec stručného úvodu do práce s judikaturou Soudního dvora.²³⁶ V otázce publikace komunitárního práva je však třeba rozlišovat mezi právem primárním (zakládající smlouvy) a sekundární legislativou (normativními právními akty, tj. nařízení, směrnice, rozhodnutí apod.) a judikaturou. Primární právo je již dnes snad plně

236 Blíže viz Procházka, R. K publicite prameňov komunitárneho práva. *Justičná revue* 2004, sv. 56, č. 8-9, str. 856, Mlsna, P. K nepublikování předpisů práva ES/EU v českém jazyce v Úředním věstníku EU. *Právní zpravodaj* 2004, č. 9, str. 6, Petr, M. K účinkům nařízení ES v České republice. *Právní rozhledy* 9/2005, str. 331 a Mlsna, P. Novela zák. č. 309/1999 Sb. z pohledu práva ES/EU. *Právní zpravodaj* 2005, č. 10, str. 7 - 11.

přístupné a řádně publikované v češtině²³⁷ a jeho závaznost by proto neměla být předmětem debat. Pokud se týče práva sekundárního, pak je možné namítnout, že absence řádné publikace legislativy má za následek její neaplikovatelnost ve vztazích mezi jednotlivci, a to jak dle práva komunitárního, tak dle práva českého.

Na tomto místě však bude zřejmě třeba odlišovat mezi jednotlivými typy právních vztahů. Nabízí se zde paralela k problematice přímého účinku směrnic. Legislativu nepublikovanou v češtině není možné vymáhat ve vztazích mezi jednotlivci. Stejně tak ji nemůže vymáhat stát proti jednotlivci, tedy ve vertikálním vztahu ve směru shora dolů. Motivace pro tento případ je stejná jako u nevymahatelnosti neimplementované směrnice: členský stát musí nejdříve řádně implementovat, tedy splnit závazek uložený mu komunitárním právem, teprve pak smí vymáhat splnění závazků od jednotlivce.

Platí však stejný závěr pro vertikální vztahy zezdola nahoru, tedy pro případy, kdy by se nepřeloženého komunitárního práva dovolával jednotlivec proti České republice? Česká republika se v článku 2 Aktu o přistoupení zavázala, že dnem přistoupení se pro ni stávají všechny akty orgánů Společenství závaznými a budou na jejím území uplatňovány. Česká republika dále v článku 53 Aktu o přistoupení akceptovala nevyvratitelnou právní domněnku oznámení všech směrnic a rozhodnutí, adresovaných všem členským státům, dnem přistoupení. Z článku 53 lze tedy dovodit vázanost směrnicemi a rozhodnutími, z článku 2 zbytkem platné komunitární legislativy, včetně nařízení. Dalo by se tudíž argumentovat, že Česká republika je v důsledku Aktu o přistoupení vázána veškerou masou komunitárního práva (*acquis communautaire*) coby členský stát. Pokud se týká vnitrostátní aplikovatelnosti a vynutitelnosti komunitárního práva, Česká republika se přinejmenším v případech směrnic a rozhodnutí dostává do stejné pozice jako členský stát, kterému byly tyto komunitární prameny práva řádně oznámeny a který nesplnil svoji povinnost včasné implementace. Situace se poněkud komplikuje s ohledem na nařízení, kde se dá extenzivním výkladem článku 57 a 58 Aktu o přistoupení dojít k závěru, že povinnost překlada a řádné publikace nařízení tíží orgány Společenství. Je otázkou, zda orgány Společenství mají tutéž povinnost vzhledem k domněnce oznámení v článku 53 Aktu s ohledem na směrnice a rozhodnutí, které tak jako tak vyžadují vnitrostátní implementaci ze strany České republiky.²³⁸

237 I když její přehlednost a strávení může činit jisté problémy – srov. částku 15, Sbírký mezinárodních smluv, ročník 2004, která na více jak osmi tisících stranách obsahuje základní předpisy primárního práva. Základní předpisy sekundárního práva Společenství publikované před 1. 5. 2005 jsou zpětně publikovány (doposud však ne všechny) ve Zvláštním vydání Úředního věstníku (bliže viz <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/cs/enlargement/enlargement.htm>).

238 V podrobnostech viz. Procházká, R. K publicite prameňov komunitárneho práva, *Justičná revue* 2004, sv. 56, č. 8-9, str. 856 an. (bod 3.7.).

Co však z celého výše popsaného zmatku plyne pro hlavní předmět našeho zkoumání, tedy judikaturu komunitárních soudů? Situace s publikací komunitární judikatury je v současnosti ještě žalostnější, než publikace komunitární legislativy. Oficiální česká verze sbírky rozhodnutí Soudního dvora zatím stále neexistuje. Neexistuje ani oficiální překlad historické judikatury zásadních rozhodnutí Soudního dvora, ačkoliv seznam 869 rozsudků komunitárních soudů, které je nutné přeložit, existuje již několik let. Prozatím existuje pouze omezený přístup k některým rozhodnutím vydaným po našem přistoupení, který je (v zatím neoficiální verzi) přístupný na internetových stránkách Soudního dvora.²³⁹

Jaké závěry lze z této skutečnosti vyvodit pro závaznost nepřeložené judikatury? Možné jsou v podstatě dva přístupy: buď asimilujeme judikaturu s legislativou²⁴⁰ a budeme tvrdit, že absence řádné publikace určitého právního principu obsaženého v judikatuře v českém jazyce znamená neaplikovatelnost právních názorů v této judikatuře vyslovených na území České republiky, minimálně ve vztazích mezi jednotlivci a ve vztahu jednatel – stát ve směru shora dolů. Alternativní vize by byla vnímat judikaturu pouze jako druh závazného výkladu určitého právního ustanovení, jako druh snižování entropie a redukci možných výkladů určitého právního předpisu.²⁴¹ V tomto (spíše kontinentálním) pohledu by pak také šlo platnost judikatury vnímat jako do značné míry „odvozenou“ od právního předpisu, který vykládá či rozvíjí. Většina zásadních rozhodnutí Soudního dvora vykládá ustanovení zakládajících smluv. Judikatura Soudního dvora tak čerpá své závaznosti z českého překladu ustanovení primárního komunitárního práva, kterému pouze dodává závazný výklad.

Tuto myšlenkou konstrukci lze však bez větších problémů obhájit pouze v případech, kdy lze v často dosti „kreativní“ judikatuře Soudního dvora vystopovat její ukotvení do konkrétních článků smluv. Problematické však mohou být situace těch judikátů, kdy Soudní dvůr z textu zakládajících smluv vybočí a začne vykládat třeba „ducha a smysl smlouvy“ nebo právní principy společné právním řádům členských států. O stejný případ by se jednalo, kdy by se určitý judikát Soudního dvora týkal výlučně sekundární legislativy, která zatím není do češtiny přeložena. V obou případech může ukotvení podobného judikátu v předpisu komunitárního práva, který by byl do češtiny přeložen a řádně publikován, činit obtíže. Jedná se především o situace, kdy na základě tak mlhavých kategorií jako je „plná účinnost“ komunitárního práva Soudní dvůr ukládá jednotlivcům povinnosti,

239 Blíže viz kapitola III.1.

240 Což plyne z teze, že v komunitárním právu je judikatura pramenem práva.

241 Názor vyslovený v kontextu judikatury Soudního dvora v Kühn Z., Baňouch H. O publikaci a citaci judikatury aneb proč je někdy judikatura jako cisařovy nové šaty. Právní rozhledy 2005, č. 13, str. 484 – 491, obecně k otázce entropie v právu, viz Knapp, V.: Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 30 an.

keré lze v legislativě vystopovat jen se značnými obtížemi.²⁴² Nemá cenu si nalhávat, že Soudní dvůr v podobných případech právo nalézá. On jej vytváří. V takových případech je ale obtížné držet se fikce snižování entropie, protože Soudní dvůr se stává zákonodárcem se vším všudy.

Není ale asi třeba zdůrazňovat, že výše popsaná situace je krajně neuspokojivá, a to především proto, že nerespektování ustálené judikatury Soudního dvora v aplikaci komunitárního práva soudem členského státu může zapříčinit odpovědnost členského státu.²⁴³ V rovině jednotlivého případu se jedná o odpovědnost za škodu vzniklou jednotlivci porušením komunitárního práva,²⁴⁴ v rovině systémové se jedná o žalobu Komise proti členskému státu dle článku 226 SES.²⁴⁵ Tato situace může být řešena pouze dvěma způsoby. Za prvé, až do okamžiku řádné publikace veškeré potřebné judikatury nebudou sankce za její případné nerespektování vůči novým členským státům uplatňovány. Za druhé, možná se stáváme svědky hluboké proměny charakteru práva a jeho publikace a pozvolna se loučíme s teritoriální a jazykovou výlučností pramenů práva, tak jak nám ji zanechala teorie konce 19. století.

242 Z poslední doby srov. např. věc C-453/99, *Courage Ltd v Bernard Crehan a ostatní* [2001] ECR I-6297, kdy vyčíst z článku 81 SES povinnost náhrady škody za antisoutěžní chování ve vztazích mezi jednotlivci vyžaduje značnou dávku představivosti.

243 Bližie viz Bobek, M., Komárek, J., Passer, J. Vyhnutí z rajske zahrady neodpovědnosti aneb národní soudy a porušení komunitárního práva. *Soudce* 2004, č. 9, str. 2 – 23 či Bobek, M. Odpovědnost členského státu Evropské unie za akty moci soudní; příspěvek Evropského soudního dvora k rozšíření Evropské unie? *Časopis pro právní vědu a praxi* 2003, č. 4, str. 303 – 318.

244 Srov. věc C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] ECR I-10239 a probíhající řízení ve věci C-173/03, *Fallimento 'raghetti del Mediterraneo' SPA v. Itálie*, oznámení o předložení předběžné otázky publikováno 5. července 2003 v anglické verzi Úředního věstníku v OJ 2003 C 158/10.

245 Srov. věc C-129/00, *Komise v. Itálie* [2003] ECR I-14637. Navíc se zdá, že neplnění rozsudků Soudního dvora přestává být levnou záležitostí – srov. rozsudek z 12. července 2005 ve věci C-304/02, *Komise v. Francie*, [2005] ECR I-6263.